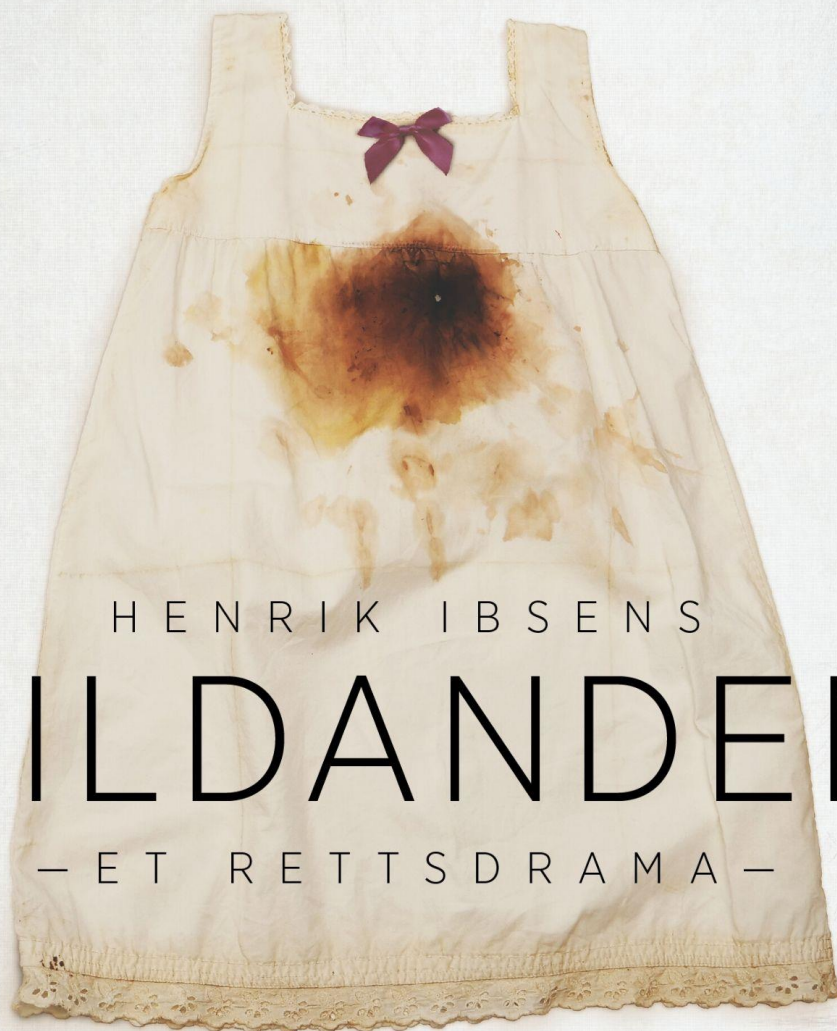

TEATER IBSEN

HENRIK IBSENS
VILDANDEN
— ET RETTSDRAMA —

Av

Tale Birkeland Engebretsen og Tone Irene Galdal Magnus

Innholdsfortegnelse

Medvirkende:.....	3
Teatersjefens kommentar til «Vildanden – et rettsdrama»:...4	
Stykkets bakgrunn.....	4
Kort om handlingen	4
Oppgaver til Teater Ibsens oppsetning av Vildanden.....	6
Forberedelsesoppgaver	6
Oppgave: Å være et medmenneske	6
Stasjonsøkt (tid ca. 90 minutter)	7
Stasjon 1.....	7
Stasjon 2.....	7
Stasjon 3.....	8
CASE 1:.....	8
CASE 2:	8
CASE 3:	9
Stasjon 4.....	9
Stasjon 5.....	10
Stasjon 6.....	11
Underveis-oppgave:.....	13

TEATER IBSEN

Medvirkende:

Tekst bearbejdet av: Thomas Bye

Instruktør: Moqi Simon Trolin

Scenograf/Kostyme: Benjamin la Cour

Lysdesigner: Ilkka Häikiö

Dramaturg: Aslak Moe

Dommer/Gregers Werle: Mathilde Alfrida
Jakobsen Skarpsno

Gregers Werle/Dommer: Stian Isaksen

Hjalmar Ekdal: Joakim Thrane

Gina Ekdal: Hanne Amalie Smedstad

Doktor Relling: Åsmund-Brede Eike

Gamle Ekdal: Ola Otnes

Håken Werle: Hans Jacob Sand

Komponist: Anders Ortman

Maskør/sminkør: Birgit Haugå

Uferdig foto

Teatersjefens kommentar til «Vildanden – et rettsdrama»:

“Ibsen har skapt en rekke med karakterer jeg vil kalle «idealister»: Vi har presten Brand, som vil gjøre ting fullt og helt – ikke stykkevis og delt. Vi har doktor Stockmann, som mener at den sterkeste mann i verden er han som står mest alene. Og vi har Gregers Werle, som ønsker å avsløre livsløgner. Felles for dem alle er at det går dem ille. Hvorfor er Ibsen så streng med idealistene? Er det ikke nettopp idealister verden trenger?

I Skien har jeg møtt mange som fordømmer Gregers Werle; de vil ikke engang si at han er hovedpersonen i Vildanden – selv om det for meg ikke er noen tvil om at dette er tilfelle. Nei; han der forferdelige fyren som leder Hedvig til selvmord vil de ikke forsvare! Men er ikke Gregers sitt prosjekt om å bringe sannhet inn i samfunnet godt? Trenger ikke verden nettopp mer åpenhet og sannhet?

Når Teater Ibsen nå presenterer verdens første versjon av Vildanden som et rettsdrama, så er det nettopp for at dere – folket – skal få lov til å være med og felle dom over idealisten Gregers Werle. Vi vil at dere skal få lov til å ta stilling til om livsløgner bør avsløres, eller ikke.»

- *Teatersjef Thomas Bye*

Stykkets bakgrunn

Vildanden ble skrevet i 1884, i Roma og Gossensass i Tyrol, Østerrike. Mye tyder på at Ibsen hadde gått med stykket i tankene lenge, og i de første notatene ser vi at han tenkte seg at det skulle dreie seg om ekteskapet, kristendommen og det moderne samfunn.

Reaksjonen fra leserne og kritikerne var ikke udelt positiv, man var i villrede om hva det egentlig var Ibsen mente, og mange fant at det var noe kunstig over stykket, og at menneskene i det puslet med små og uviktige problemer. Blant yngre forfattere og kritikere fikk den hemmelighetsfulle symbolismen i stykket etter hvert stor nedsalgskraft.

Vildanden ble første gang urfremført ved Nationalteatret i Bergen 9. januar 1885.

Kort om handlingen

Hjalmar Ekdal, fotograf, lever sammen med sin kone Gina og datteren Hedvig i en kombinert loftsleilighet/atelier med et stort tilstøtende loft der det holdes høns og kaniner. Hos dem bor også gamle Ekdal, Hjalmars far og tidligere løytnant som ble sendt til fengsel for en økonomisk vinningsforbrytelse som grosserer Werle sto bak. Gina har tidligere vært grosserer Werles husholderske.

TEATER IBSEN

Ved stykkets begynnelse har grossererens sønn, Gregers Werle, kommet tilbake for å delta i en middag hos faren. Han får greie på at Gina Ekdal var hans fars elskerinne før hun ble gift med Hjalmar, og at det er grosserereren som har bragt de to sammen og understøttet dem økonomisk. Gregers ser det nå som sin oppgave å få Hjalmar til å innse sannheten om sitt ekteskap, for at han og Gina kan bygge sitt samliv på sannhet.

Hjalmar konfronterer Gina med hennes bakgrunn og spør henne om han er far til Hedvig. Gina svarer at hun ikke vet, og i opprevet sinnsstemning avviser Hjalmar Hedvig som sitt barn. Gregers har imidlertid fått Hedvig til å tro at hun kan vinne farens kjærlighet tilbake ved å ofre villanden som lever inne på loftet, og som hun er sterkt knyttet til. Men Hedvig skyter seg selv i stedet for villanden og stykket ender ved det døde barnet i allmenn bestyrtelse.

I Teater Ibsens oppsetning av stykket er handlingen satt til en rettsal hvor en folkejury til slutt skal avsi sin dom over Gregers Werle – er han skyldig, eller uskyldig i Hedvigs selvmord?

Oppgaver til Teater Ibsens oppsetning av *Vildanden*

“Tar du livsløgnen fra gjennomsnittsmennesket, så tar du lykken fra ham med det samme”
sier Doktor Relling i Ibsens *Vildanden*

Teater Ibsen har satt opp Henrik Ibsens stykke *Vildanden* fra 1884 som en rettssak hvor 10 publikummere melder seg til å sitte i juryen for å ta stilling til om Gregers Werle er skyldig i Hedvigs selvmord.

Forberedelsesoppgaver

Oppgave: Bli kjent med *Vildanden* anno 1884 (tid: ca. 45 min)

Skaff dere oversikt over Ibsens opprinnelige stykke. Grupper sjekker en akt hver. Les i 15 minutter av en akt og lag så illustrasjon: stillbilde/collage/meme eller noe annet som vises og forklares klassen i aktens rekkefølge.

Oppgave: Å være et medmenneske

Er teater Ibsens oppsetning relevant? Kan du dømmes for medvirkning til selvmord i Norge i dag?

Straffeloven sier (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>):

§ 277. Medvirkning til selvmord og til selvpåført betydelig skade på kropp eller helse

Den som medvirker til at noen påfører seg selv betydelig skade på kropp eller helse, straffes med fengsel inntil 15 år, jf. § 274 annet ledd.

Den som medvirker til at noen tar sitt eget liv, straffes med fengsel fra 8 inntil 21 år (...)

§ 288. Hensettelse i hjelpeløs tilstand mv.

Med fengsel inntil 3 år straffes den som hensetter en annen i hjelpeløs tilstand med fare for liv, kropp eller helse. På samme måte straffes den som unnlater å gi hjelp til noen i hjelpeløs tilstand som vedkommende har en plikt til å dra omsorg for.

Les saken fra NRK.no og reflekter over det etiske dilemmaet om noen kan klandres for andres selvmord.

<https://www.nrk.no/norge/benekter-medvirkning-til-selvmord-1.514433>

Stasjonsøkt (tid ca. 90 minutter)

Til lærer: Dette skal være en økt som på flere måter setter elevene inn i ulike perspektiver ved teater Ibsens oppsetning av *Villanden*.

Del klassen inn i grupper på fire eller seks elever. Lag seks stasjoner. Legg instruksjonsark (A3) på hver stasjon. Hver økt skal ta ca. 15 minutter.

Stasjon 1

“Juryordningen”

Hva er en jury i en rettssak? **Skriv ned en definisjon.**

I denne oppsetningen blir ti publikummere bedt om å være jury. De skal sitte på scenen, men ikke gjøre noe. Etter at stykket er ferdig, blir de spurt om å dømme tiltalte skyldig eller ikke på to tiltaler. Dette skal du svare skriftlig på. Dommen som så gis, er basert på hva alle 10 svarer. *Vil du sitte i juryen? Hvis ja, vær beredt til melde deg på rett før teateret starter.*

Juryordningen i straffesaker blei avvikla i Norge i 2018. Hva var bakgrunnen og begrunnelsen for dette? **Skriv ned svar.**

I USA er juryordningen fortsatt et viktig demokratisk prinsipp. En aktuell sak i dag er saken mot filmregissøren Harvey Weinstein. Hva tenker dere om at en jury (lekmenn/ikke-jurister) skal avgjøre en strafferettssak? **Diskuter.**

Stasjon 2

“Livsløgn”

Et kjent sitat fra *Villanden* er: “Tar du livsløgneren fra et gjennomsnittsmenneske tar du lykken fra ham med det samme” En livsløgn er å skape en illusjon av at livet er bedre enn det er.

Doktor Relling er personen i *Villanden* som mener at livsløgneren kan være med på å holde oppe et menneske som ellers ville gått til grunne.

Oppgave: Formuler et eksempel på en livsløgn. Lag en kort dialog der den ene mener at den andre lever på en løgn og vil få et bedre liv viss bare løgneren blir avslørt av den andre.

Eksempler på livsløgn:

- Jeg skjønte ikke at
- Jeg har ikke tid til å trene
- Jeg kunne ikke gjort det annerledes

- Jeg hadde ikke noe valg
- Den du tror er din far er det ikke

Stasjon 3

“Taus samtale”

Til lærer: Del gruppa opp i par hvis 6, en og en 3-4. Parene/enkeltelevene tilbringer 5 min ved hver case. Her skal de lese en og en case, for så å ta stilling til spørsmålet under kun gjennom å skrive (under). 3 ganger roterer de, og tar stilling til den nye casen. Etter hvert kan de se de andres reaksjoner, og gjerne kommentere på dem også. Siste 5 min = oppsummering i gruppa.

Legg en og en case som tekst på hvert sitt A3-ark, med god plass til skriblerier under.

CASE 1:

En 14 år gammel jente vokser opp med en kjærlig far som hun elsker høyere enn noe. En gammel venn av familien har nettopp erfart at *hans far* er den egentlige faren til jenta. Han er overbevist om at han gjør det rette ved å fortelle jentas far denne sannheten.

Opplysningen knuser jentas far fullstendig. Han reagerer med sjokk og med å avvise jenta totalt, noe som igjen knuser henne. Hun forstår ingenting. Alt hun tenker på, er å få ham til å elske henne igjen.

Denne sannheten har altså gjort faren hennes dypt fortvilet. Den har også ødelagt livet hennes, for nå har hun mistet hans kjærlighet. Burde da vennen ha fortalt denne sannheten?
Skriv argumenter for/mot

CASE 2:

Straffeloven § 277. Medvirkning til selvmord og til selvpåført betydelig skade på kropp eller helse

Den som medvirker til at noen påfører seg selv betydelig skade på kropp eller helse, straffes med fengsel inntil 15 år, jf. § 274 annet ledd.

Den som medvirker til at noen tar sitt eget liv, straffes med fengsel fra 8 inntil 21 år (...)

En 14 år gammel jente har nettopp «mistet» den hun trodde var faren sin, fordi han slutter å elske henne. Hun snakker med en voksen, og han sier han ønsker å hjelpe henne med å få tilbake kjærligheten fra pappaen sin. Han foreslår at hun skal vise ham at hun er villig til å gjøre hva som helst for å få dette til. Han sier hun bør ofre det mest dyrebare hun har, for da vil han forstå og elske henne igjen. Deretter forlater han henne til seg selv og tankene sine.

*Hun løser dette med å ta ditt eget liv. Har denne voksne da ansvar for dette selvmordet?
Skriv argumenter for/mot.*

CASE 3:

Straffeloven § 288. Hensettelse i hjelpeløs tilstand mv.

Med fengsel inntil 3 år straffes den som hensetter en annen i hjelpeløs tilstand med fare for liv, kropp eller helse. På samme måte straffes den som unnlater å gi hjelp til noen i hjelpeløs tilstand som vedkommende har en plikt til å dra omsorg for.

En 14 år gammel jente har nettopp tatt sitt eget liv i fortvilelse over å ha mistet sin fars kjærlighet. Faren sluttet å elske henne og avviste henne helt, fordi en venn, faktisk halvbroren til jenta, har avslørt at *hans far* er faren til jenta. Vennen ser hvor fortvilet jenta har blitt av dette og ønsker å hjelpe henne. Han forsøker å komme med velmente råd, men overlater henne så til seg selv i den dypeste fortvilelse.

*Det er i denne situasjonen hun kommer fram til avgjørelsen om å ta livet sitt. Har vennen da forlatt jenta i en hjelpeløs tilstand? **Skriv argumenter for/mot.***

Stasjon 4

“Lørdagsrådet”

Dere sitter i panelet i lørdagsrådet og får dette dilemmaet fra en lytter: “Jeg er pappa til en datter på fem år som går i barnehagen. I forrige uke var jeg på foreldresamtale og de ansatte fortalte at min datter lyver. Det er ikke slik at jeg ikke vet at “Du skal ikke lyve” (Du skal ikke si falskt vitnesbyrd mot din neste) er det åttende budet av de ti-buda og det vi kaller en “barnelærdom”. Men jeg har også lest at Svein Magnussen, professor Dr. philos i kognitiv psykologi ved Universitetet i Oslo, skriver at folk i gjennomsnitt lyver én til to ganger om dagen i samtaler med andre som varer fire til fem minutter eller mer (Magnussen, Svein 2016). Jeg mener at å lyve er en naturlig del av barns utvikling og har hørt at enkelte forskere mener også at det er sammenheng mellom barn som lyver og høyere IQ. Mitt spørsmål til dere i lørdagsrådet er derfor: Er det da rett at jeg skal lære min datter barna at det er galt å lyve?”

Oppgave: Diskuter! Skriv stikkord fra gruppas drøfting.

Stasjon 5 "Karakteristikk"

Hva karakteriserer idealisten?	Hva karakteriserer gjennomsnittsmennesket?

Fyll inn karakteristika i to-kolonna.

Uferdig foto

TEATER IBSEN

Stasjon 6

“Gjett hvem!”

Til lærer: Skriv ut, klipp opp og bland korta.

Oppgave: Hvem hører til hvilket Ibsenstykke?

Sorter korta. Sett sammen rett person til rett stykke. Diskuter!

<i>Et dukkehjem</i>	Nora
<i>Gjengangere</i>	Osvald
<i>Villanden</i>	Hedvig
<i>Brand</i>	Agnes
<i>Byggmester Solness</i>	Hilde
<i>Peer Gynt</i>	mor Aase
<i>Hedda Gabler</i>	Jørgen Tesman
<i>Lille Eyolf</i>	Rottejomfruen

TEATER IBSEN

<i>En folkefiende</i>	Dr. Stockmann
<i>Fruen fra havet</i>	Dr. Wangel
<i>Når vi døde vågner</i>	Godseier Ulfheim
<i>Rosmersholm</i>	Rebekka
<i>Samfundets støtter</i>	Konsul Bernick
<i>Kongsemnerne</i>	Haakon Haakonsson

Underveis-oppgave:

På teater-opdrag

Velg deg en av følgende personer, som du følger ekstra godt med på når du ser stykket: Gregers, Hjalmar, Håken, Relling, Hedvig, Gina, gamle Ekdal. Legg ekstra merke til personlighet og hvordan de forholder seg til sannhet og løgn. Se etterarbeidsoppgave 3 for fortsettelsen av denne oppgave.

Etterarbeidsoppgaver

Refleksjonsoppgaver i grupper. (Tid: 90 minutters økt eller kortversjonen hvor det ikke er noen presentasjon i plenum)

Til lærer:

- ◆ Del klassen inn i grupper på fire til seks elever. Gruppa skal velge en ordstyrer og en sekretær.
- ◆ Fordel/trekk en refleksjonsoppgave til hver gruppe.
- ◆ Gi gruppene 30 minutter hvor de skal reflektere over oppgava.
 - Først skal den enkelte tenke og notere egne refleksjoner (7 min.)
 - Den enkelte deltaker skal presentere sine tanker for resten av gruppa (12 min.)
 - Gruppa skal så diskutere seg fram til et felles svar/refleksjon på oppgava (11 min.)
- ◆ Alle gruppene skal presentere sin oppgave og konklusjon i plenum

1. Hvilke personer fikk din sympati i denne oppsetningen av *Villanden*? Hva fikk deg til å velge side?
2. Hvilke retrospektive opplysninger fikk du gjennom stykket om de ulike relasjonene mellom personene i *Villanden*? Hva er retrospektiv metode og hvilken funksjon har den i teater Ibsens oppsetning av *Villanden*?
3. Hvilke(n) person(er) fulgte du spesielt med på? Hva merket du deg? (Jf. underveisoppgaven. Bruk dette i drøftingen under oppgave 4.

TEATER IBSEN

4. Presenter tre av de viktigste personene fra *Villanden* og forklar deres relasjoner. Reflekter så over hvordan den enkelte forholder seg til løgn og sannhet og hvorfor de lyver eller ikke.
5. Eksistensfilosofen Søren Kierkegaard sa: "Det er viktigere for et barn å tro at foreldrene elsker det (subjektiv sannhet) enn at de faktisk gjør det (objektiv sannhet)." Hva mente Kierkegaard med det? Er dette et relevant perspektiv hos Ibsens *Villanden* og barnet Hedvig?
6. Var det rett av Gregers Werle å fortelle sannheten? Er Gregers en idealist eller fundamentalist? Hva er egentlig hans agenda og hvorfor endrer han forklaringa si i siste akt?
7. Hva tenker du om juryordningen? Hva blei juryavgjørelsen på den forestillingen du så? Hva mente du om skyldspørsmålet? Hvordan var det å måtte ta et standpunkt som vil påvirke et menneskets liv med i verste fall 15 års fengsel? Er juryordningen et viktig demokratisk prinsipp eller er dagens samfunn for avansert til at vi kan overlate "livet" til den saksøkte til den vanlige mann og kvinne? (Viss noen på gruppa satt i juryen: Hvordan var opplevelsen av å sitte i Juryen? Fikk du med deg noe vanlige publikummere ikke fikk?)

Ekstraoppgave:

Flere av Ibsens skuespill har et miljøperspektiv. I for eksempel *En folkefiende* er vannet forurensa, i *Villanden* er nedhogging av skogen et perspektiv. Gregers Werle og gamle Ekdal har en felles interesse for skogen. Hva slags betydning har skogen i stykket? Hvordan og hvorfor kan vi si at *Villanden* også er en tekst om miljøet? Hva kan gamle Ekdal og Gretha Thunberg ha til felles?